

Kakelugn utan kakel

Så här under vintern är det lämpligt att fundera på värmekällor – på sommaren orkar man inte riktigt med det. Senaste numret av Byggnadskultur (som utges av Sveriges Byggnadsvårdsförening) handlar också om Uppvärmning och eldstäder.

Värmepumpar i all ära men de kostar pengar och värmer inte gratis även om de sparar jämfört med direkt elvärme. Och så har de sämsta verkningsgraden då det är som kallast. Så det behövs andra värmekällor och fortfarande är en av de effektivaste en gammaldags kakelugn. Speciellt för oss som har ved i egen skog (så mycket att det mesta ruttnar bort) är den dessutom en förmånlig värmekälla.

Kakelugn med kakel är en dyr sak som bara finns i finsalen medan vanliga rum har kakelugn utan kakel. Smeden i byn tillverkade nämligen plåtringar innanför vilka man kunde mura upp en kakelugn (eller "rörspis" som det kallas i Sverige). Förutom att det var mycket lättare att mura då teglet fick stöd mot plåten så var plåtskalet så tätt att dessa kakelugnar nästan aldrig läcker.

Vi har en kvar fastän de flesta revs då värmeledningen installerades på 50-talet. Den fungerar utmärkt fortfarande. Torde vara murad på 30-talet. Den används mest för tilläggsvärme då det är som allra kallast. Annars eldar vi med flis så det blir inte dyrare.

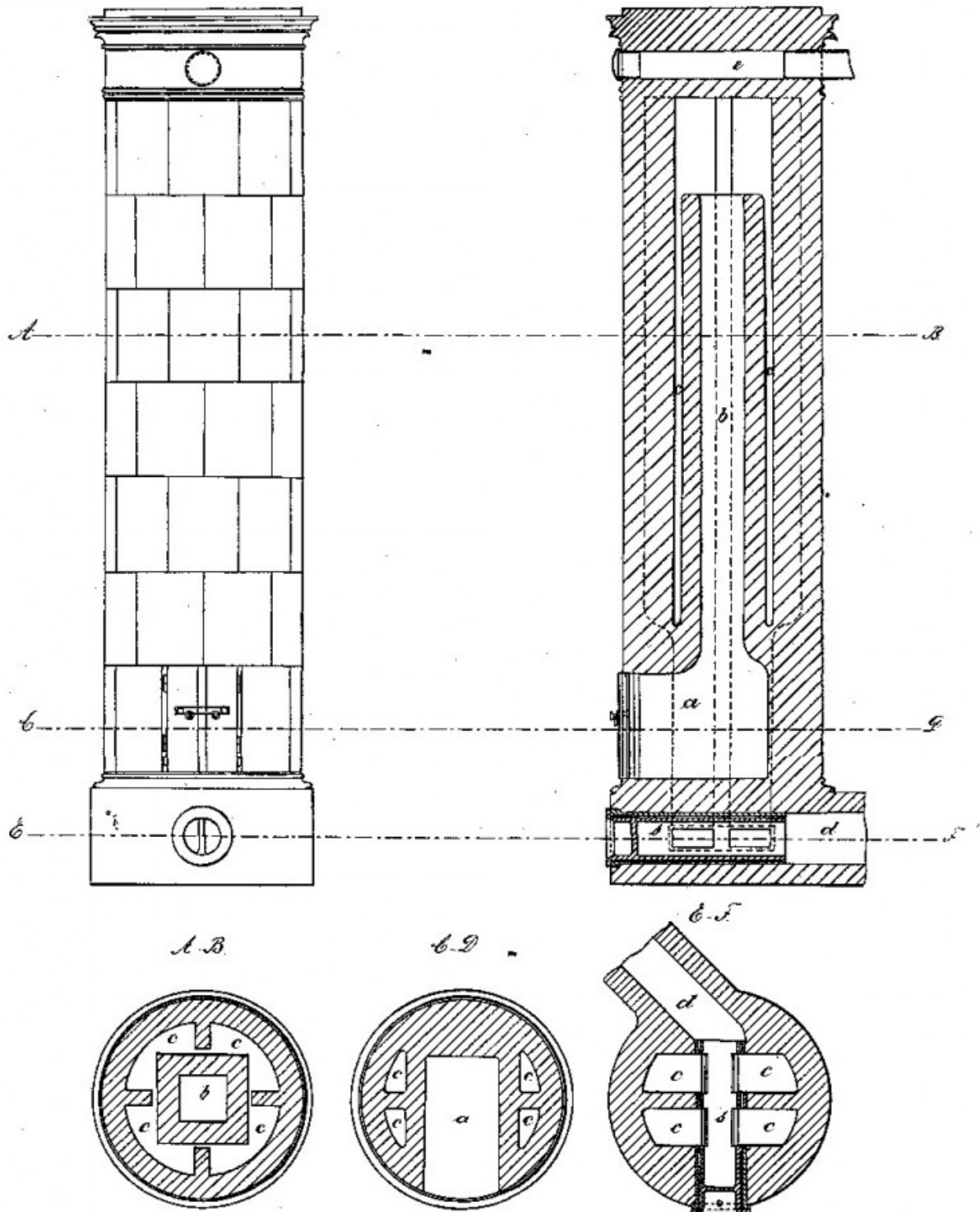

Underligt nog har dessa kakelugnar aldrig blivit vanliga i Sverige trots att det finns ett svenska patent på dem (nr. 400 från 1878) av E.A. Wiman som var berömd VVS-ingenjör och uppfinnare. Det är alltså inte någon finländsk uppfinning fastän den blivit vanlig i Finland. I patentet heter det:

“Ugnen kan utföras af kakel eller annat murverk samt, der så är lämpligt, omgifvas af plåt.”

Vidare “De här ifrågavarande ugnarne, hvilka till följd af sin konstruktion kunna upphettas till en synnerligen hög värmegrad, böra därför, for att undvika de nämnda olägenheterna, i allmänhet utföras fristående och af möjligast lufttätt material (kakel eller jernplåt) å alla sina sidor.”

Observera att Wimans kakelugn – i motsats till den i Sverige vanligaste typen – har anslutning till pipan **nerre**. Det är viktigt att kakelugnen står fritt så den kan röra sej utan att spricka. Inne i Wimans kakelugn står första rökröret också fritt av samma orsak. Taket på kakelugnen ligger alltså inte på första röret från eldstaden utan på ytterväggarna som är betydligt svalare och rör sej mindre.

Generaletabens Litografiska Anstalt

Lägg märke till det intressanta spjället som består av två rör med fyra hål. Då det inre röret vrids så att hålen är mittemot det yttre rörets så är kanalerna öppna men kan lätt stängas.

" Genom kringvridning af spjället stän-

gas öppningarna till kanalerna c. Spjället s är äfven så konstrueradt, att det vid kakel- ugnens och skorstenens sotning kan helt och hållet utdragas, lemnande då en vid öppning, genom hvilken sot och aska med lätthet ut – tagas. Tillika är det genom sitt läge tätt under eldstadsluckan lätt åtkomligt för reglering vid eldningens skötande.”

Inte var de dumma för 140 år sedan även om de inte hade datamaskiner.